

Ivane Mtchedeladze

ივანე მჭედელაძე

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

„Burned Literature“ of the Thaw Period in Ukraine:

Oles Honchar's Banned Novel „The Cathedral“

დათბობის პერიოდის „დამწვარი ლიტერატურა“ უკრაინაში:

ოლეს გონჩარის აკრძალული რომანი „ტაძარი“

Oles Honchar's novel "The Cathedral" is one of the prominent victims of the Soviet totalitarian cultural policy. The scandal surrounding it, persecution, slander, ban, etc., can be completely compared to the story of Boris Pasternak's "Doctor Zhivago". The novel was published in 1968, and from the very beginning it met with unprecedented popularity. The famous publishing house "Dnipro" printed it with a huge circulation. In modern scientific literature, the national narrative has been repeatedly named as a model of Soviet totalitarianism and opposition. Therefore, the novel immediately attracted the attention of the government. As they say, the party boss recognized himself in one of the characters, which played a special role in starting the prosecution against the author and his work.

Key words: Ukrainian literature, Oles Honchar, The Thaw Period, Nationalism, Postcolonial theory

საკვანძო სიტყვები: უკრაინული ლიტერატურა, დათბობის პერიოდი, ოლეს გონჩარი, ნაციონალიზმი, პოსტკოლონიალიზმი

ცნობილი უკრაინელი მწერლის, ოლეს გონჩარის, პერსონისა და შემოქმედების შესახებ დამკვიდრებულია დიქტოტომიური შეხედულება – ერთი ესაა ტრადიცია, რომ ოლეს გონჩარი ასოცირდება საბჭოთა მწერალთან, მეორეს მიხედვით კი იგი არის ანტისაბჭოთა ნაწარმოებების შემქმნელი, რომ მისი შემოქმედება ვერ თავსდება სოცრეალიზმის გისოსებში და იგი უპირველესად მეოცე საუკუნის საკულტო რომანის „ტაძრის“ ავტორია. ორივე მოსაზრების გამყარება შესაძლებელია საკმაოდ დამაჯერებელი არგუმენტებით. უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოშიც მისი სახელი ძირითადად საბჭოთა მწერალთან და მწერლობასთან ასოცირდება, რომელიც საქართველოს აღიქვამდა „სილამაზისა და პოეზიის მხარედ“. მოკლედ, საბჭოთა იდეოლოგიით გაღვანოებული კვლევებმა ბევრი საინტერესო ფაქტი მიჩქმალა, მათ შორის კი სწორედ რომან „ტაძრის“ გარშემო დატრიალებული სკანდალია.

ქართველი ლიტერატურათმცოდნისა და უკრაინისტიკოსი, გოჩა კვანტალიანის, 2005 წელს დაცულ საკანდიდატო დისერტაციაში „*ოლეს გონჩარის შემოქმედება ქართულ-უკრაინულ ლიტერატურულ ურთიერთობათა კონტექსტში*“, იმ დროისთვის ახალი და თანამედროვე შეფასებებია და მასალაა, რომელმაც დიდი დახმარება გამიწია. თუმცა თავისი მნიშვნელობიდან და აქტუალურობიდან გამომდინარე, რომან „ტაძრის“ გარშემო ბევრი უცნობი მასალა და სამეცნიერო-კრიტიკული ლიტერატურა გახდა ხელმისაწვდომი ბოლო წლებში, რომელიც არასდროს განხილულა ქართულ ლიტერატურათმცოდნეობით უკრაინისტიკაში, მათ შორის არც ოლეს გონჩარის შემოქმე-

დების აღიარებული ქართველი მკვლევრების – ოთარ ბაქანიძისა და გოჩა კვანტალიანის ნაშრომებში. საკითხის სიღრმისეულად და მრავალწახნაგოვან პერსპექტივაში გასაანალიზებლად განსაკუთრებით საინტერესო ინფორმაციებს შეიცავს ანტისაბჭოთა ემიგრაციის მასალები, რომელიც ბოლო პერიოდად ფაქტობრივად უცნობი იყო და მხოლოდ გონჩარის საიუბილეო – 2018 წელს გამოჩნდა სამეცნიერო ლიტერატურაში. სამეცნიერო მივლინების ფარგლებში შეგროვებული სწორედ ამ უცნობი მასალებსა და ჩემ მიერ საგანგებოდ ამ საკითხთან დაკავშირებულ ძირითად ინფორმანტებთან (Key informants interview) ინტერვიუებზე დაყრდნობით სტატიაში განვიხილავ მეოცე საუკუნის უკრაინული ლიტერატურის ერთ-ერთ გახმაურებულ ისტორიას, მის თანადროულსა და თანამედროვე შეფასებებს. ძირითად თეორიულ ბაზად გამოყენებულია კოლონიური და პოსტკოლონიური კვლევების საკვანძო საკითხი – ნაციონალიზმის თეორია, ნაციონალური ნარატივი, ბინარული ოპოზიციის ნაციონალური და ტოტალიტარული მოდელების ურთიერთმიმართება და სხვა.

თანამედროვე სამეცნიერო ლიტერატურაში ცალსახად აღიარებულია, რომ ტოტალიტარიზმის პირობებში კონტრდისკურსად ისახება ნაციონალური ნარატივი; ნაციონალური და ტოტალიტარული მოდელები ბინარულ ოპოზიციას წარმოადგენს (წიფურია, 2010) ნაციონალური დისკურსი, როგორც კულტურული იმპერიალიზმისგან თავდაცვის მექანიზმი ქმნის მითურ-სიმბოლურ ასპექტებს სამშობლოსა და მისი სახელოვანი წარსულის შესახებ, რაც საბოლოოდ ქმნის ნაციის წარსულის შესახებ ნარატივებს. ამ თვალსაზრისით უკრაინაში განსაკუთრებით საყურადღებოა მეოცე საუკუნის სამოციანი წლების მოვლენები. ამ ეპოქაში ნაციონალური კულტურული მოდელის კონსტრუირებაში ოლეს გონჩარის რომან „ტამარს“ დამსახურებული ადგილი უკავია.

ოლეს გონჩარის ლიტერატურული დებიუტი შედგა რომანით „მედროშენი“, რომელიც მეორე მსოფლიო ომის თემატიკაზეა შექმნილი. როგორც თანამედროვე ლიტერატურათმცოდნე, იური კოვალევი, წერს მისი შემოქმედებითი პორტრეტის შესახებ მიძღვნილ სტატიაში, ტრილოგია „მედროშენი“ მწერლისთვის იყო ფრონტზე დაღუპული ძმებისთვის მიცემული ფიცის რეალიზების საშუალება, მან შეჰფიცა თავის მომძეებს, თუკი ცოცხალი გადარჩებოდა, მათ სახელს უკვდავყოფდა წიგნში“ (Ковалів, 2018).

ოლეს გონჩარის შემოქმედების ყველაზე ავტორიტეტული უკრაინელი მკვლევარია მიხაილო ნაენკო, (Наєнко, 2008) რომელმაც ათწლეულების განმავლობაში არაერთი ნაშრომი მიუძღვნა მის შემოქმედებას. ერთ-ერთ ფუნდამენტურ მონოგრაფიაში მეტად საინტერესო მოსაზრებებსა და შეფასებებს აჟღერებს. „ოლეს გონჩარი იყო მეოცე საუკუნის უკრაინული ლიტერატურის ერთ-ერთი დონ კიხოტაგანი... მის პროზა არის ადამიანისგან გამოგონილი ბორკილებისგან გათავისუფლების მცდელობა... ბანალურად კი ჟღერს, მაგრამ უკრაინელები ხომ ბორკილებისგან გათავისუფლებაზე სიზმარშიც კი ოცნებობდნენ“ (გვ.992).

რომანი „ტამარი“ პირველად გამოქვეყნდა 1968 წლის იანვრის ნომერში, ხოლო მარტში გამომცემლობა „დნიპრომ“ სერიაში – რომანი და მოთხრობები, როგორც კრიტიკოსები (Жулинський, 2018) აღნიშნავენ იმ დროისათვის გაუგონარი რაოდენობის – 100000-იანი ტირაჟით. ყურადღებაც ასევე გაუგონარი ხვდა წილად, როგორც მკითხველთა, ისე ხელისუფლების მხრიდან. როგორც მიკოლა ჟულინსკი აღნიშნავს, როგორც უბრალო მკითხველები, ისე კოლეგები და მწერლები რომანს უწოდებდნენ „უკრაინული ლიტერატურის დღესასწაულს“, „ადამიანთა სულის ტაძრების წმინდა სიმღერას“, (ოლეს ლუპი) მუქარასთან და შანტაჟთან ერთად მწერალს დიდი მხარდაჭერაც ჰქონდა მკითხველთა წრეებში... თავისი მხარდამჭერები ციტირებდნენ მისსავე ფრაზას – გადარჩინეთ თქვენი სულის ტამარი, ანუ თქვენი სულის სინდისი შეინარჩუნეთ (გვ. 3).

„ტამარის“ გამო მდევნიან, სიცოცხლეს მიწამლავენ, აღარაფრად მაგდებენ“ – ჩაუწერია 50 წლის ოლეს გონჩარს თავის დღიურში 1968 წლის 12 აპრილს.

მწერალიცა და მთელი საზოგადოებაც ელოდა მის დაპატიმრებას, მოხარული ხმებიც დადიოდა. ოლეს გონჩარის შემოქმედების ქართველი მკვლევარი, გოჩა კვანტალიანი (კვანტალიანი, 2005) თავის დროისათვის ავტორიტეტულ სამეცნიერო ნაშრომზე დაყრდნობით აღნიშნავს მეტად საინ-

ტერესო ფაქტს: „გონჩარის სახელზე ანონიმური წერილიც მისულა და „ტაძრის“ ავტორს ურჩევდნენ სიცოცხლე თვითმკვლელობით დაესრულებინა... გოჩა კვანტალიანიც იზიარებს იმ ლიტერატურათმცოდნეთა მოსაზრებებს, რომელთან „ტაძრის“ წინააღმდეგ აგორებული ბინძური კამპანია „უკრაინელი ერის ნაციონალური სულისკვეთების წინააღმდეგ“ იყო მიმართული¹“ (გვ.14). ასეთი არნახული პოპულარულობა საბჭოთა ხელისუფლებას არ უქმნიდა კომფორტს, პარტიული ხელმძღვანელობა მწერლისგან დაჟინებით მოითხოვდა „ელიარებინა თავისი შეცდომები“, მოენანიებინა და დათანხმებულიყო ნაწარმოების გადამუშავებას. ცნობილია, რომ მწერალს არც მოუწონებია და არ გადაუწერა რომანი.

ოლეს გონჩარს ამ დროისათვის უკვე ჰქონდა მოპოვებული საბჭოთა დიდება – ლენინური პრემიის, უსრ და სსრკ სახელმწიფო პრემიების ლაურეატი, ორგზის ლენინის ორდენოსანი, უკრაინის მწერალთა კავშირის პირველი მდივანი. წესით, კომუნისტური ხელმძღვანელობისთვის სანდო მწერალი უნდა ყოფილიყო. ამ დროს კომუნისტური პარტიის დნეპროპეტროვსკის საოლქო კომიტეტის მდივანმა – ოლექსი ვატჩენკომ, ერთ-ერთ პერსონაჟში, კომუნისტ ვოლოდკა ლობოდაში, თავისი თავი შეიცნო, გააფთრებული მოითხოვდა ამ იდეოლოგიურად მავნე ნაწარმოების წინააღმდეგ სასტიკ პარტიულ სასჯელს.

უკრაინელი კრიტიკოსებისა და ლიტერატურათმცოდნეთა სამართლიანი მოსაზრებით, გონჩარის სახელმა დიდება განსაკუთრებულად „ტაძრის“ გამოსვლის შემდეგ მიიხვეჭა არამხოლოდ სსრკ-ში, არამედ მსოფლიოშიც. ცნობილი უკრაინელი ლიტერატურათმცოდნის, მიკოლა ჟულინსკის, მიხედვით (Жулинський, 2018), „პარტიული ხელმძღვანელობა შემფოთებული იყო ინფორმაციით, რომ ვატიკანის რადიოს ინფორმაციით, რომ რომის პაპს სურდა „ტაძარი“ წარედგინათ ნობელის პრემიაზე“ ჟულინსკისვე ცნობით, კომპარტიის პოლიტიბიუროში, პანიკა სუფევდა და აცხადებდნენ, რომ კაპიტალისტური დასავლეთი ცდილობდა ეს რომანი გამოეყენებინა „ანტისოციალისტური მიზნებით“ (გვ.4).

მოგვიანებით იხილა მზის სინათლე გონჩარის დღიურებმაც, რომელშიც 1965 წელს, უკრაინელი ინტელიგენციის წინააღმდეგ დაწყებული სასტიკი რეპრესიებით შემფოთებულ მწერალს ჩაუწერია (Тетеріна, 2018) „როგორი მხეცური ეპოქაა, როგორი სატანური ძალით ამცირებენ უკრაინას, როგორი ტრაგიკული ბედი ჰქონია ჩემს უნიკალურ ხალხს, ჯერ იყო და სტალინიანამ თავისი სახელმწიფო სადიზმით ყველაფერს გადააჭარბა.... რის გამო, რა ცოდვის გამო დავიმსახურეთ ასეთი ბედი ნეტავ? (გვ. 27).

კულტურული იმპერიალიზმი, ნაციონალიზმი და ანტისაბჭოთა / დისიდენტური მოძრაობა უკრაინაში

ანტისაბჭოთა დისიდენტური მოძრაობის ისტორიაში უკრაინული დისიდენტური მოძრაობა ერთ-ერთი ყველაზე ფართომასშტაბიანი და მნიშვნელოვანია. ეს მოვლენა ქართულ მეცნიერებაში ჯერ კიდევ არ არის სათანადოდ შესწავლილი.

თანამედროვე ისტორიკოსის, სერგეი ეკელჩიკის (2010, გვ. 242) მართებული მოსაზრებით:

„1960-ანი წლების დისიდენტური მოძრაობა იყო პროდუქტი საბჭოთა სისტემისა და ის მკვეთრად განსხვავდებოდა ომისდროინდელი ნაციონალისტური იატაკქვეშა მოძრაობებისგან.... პირველი დისიდენტები იყვნენ სამოციანელთა თაობის მოძრაობიდან – ესენი იყვნენ ახალგაზრდა, კარგი განათლების მქონე ინტელექტუალები, რომლებიც ვიწრო წრეში უზი-

¹ თუმცა, როგორც თანამედროვე სამეცნიერო ლიტერატურაშია აღნიშნული, მხოლოდ „ტაძარი“ არ ყოფილა საბჭოთა ცენზურის მსხვერპლი, მისი ბრჭყალები შეხებია ასევე რომანსაც „შენი განთიადი“. (Михайло Наєнко. *Художня література України. Від міфів до модерної реальності*. Київ: Видавничий центр «Просвіта», 2008:992)

არებდნენ ერთმანეთს თავიანთ თანამოაზრეებს უკრაინული ენისა და კულტურის გადარჩენისა და შენარჩუნების იდეებს“.

უკრაინაში ნაციონალისტური განწყობები სულ უფრო და უფრო იკიდებდა ფეხს, თავისებურ პატარა უჯრედს წარმოადგენდა კიევის ახალგაზრდა შემოქმედთა კლუბი, ნაციონალისტური გამოვლინებების დემონსტრირება იყო ტარას შევჩენკოს ძეგლთან, მისსავე სახელობის ბულვარში, ნონკონფორმისტ ახალგაზრდათა თავშეყრის ადგილად იქცა, რომლებიც აკრიტიკებდნენ საბჭოთა ასიმილაციურ პოლიტიკას უკრაინაში, უკრაინული ენის ნიველირებას და მისი რუსული ენით ჩანაცვლებას. იმავე ს. ეკელჩიკის ცნობით (2010, გვ. 242), „*იმავე 1963 წელს, კიევის უნივერსიტეტში უკრაინულ ენაზე ჩატარებული კონფერენცია უკრაინული ენის დაცვის ერთ-ერთი ღია დემონსტრირება იყო*“.

უკრაინული ნაციონალიზმის ისტორიაში ვიაჩესლავ ჩორნოვილი იყო ის ჟურნალისტი, რომელიც ყველაზე უკეთ ახერხებდა ეროვნული ძალების კონსოლიდაციას. ცნობილია, რომ 1966 წლიდან იგი იმყოფებოდა პოლიტიკური თვალთვალის პირობებში, მას არ იღებდნენ არც ერთ გამომცემლობაში სამუშაოდ. ამიტომ თავადვე დააარსა საკუთარი ბეჭდვითი ორგანო და უნდოდა საზოგადოებისთვის მიეწოდებინა აკრძალული ინფორმაცია. 1967-1969 წლებში იგი იმყოფებოდა პატიმრობაში.

პატიმრობიდან გათავისუფლებისთანავე ვიაჩესლავ ჩორნოვილმა დაიწყო წინააღმდეგობის მოძრაობის წამყვან მოღვაწეებთან მოლაპარაკებები ბრძოლის გაგრძელების პერსპექტივების შესახებ, თუმცა როგორც ჩანს მას არ ჰქონდა ამ წრეებში დიდი მხარდაჭერა. როგორც ჩანს 1968 წლის „პრადის გაზაფხულის“ შემდეგ უკრაინაში გაძლიერდა რეპრესიები, საზოგადოების განწყობის მიუხედავად ვიაჩესლავ ჩორნოვილმა მაინც გადაწყვიტა დამოუკიდებლად დაეწყო ჟურნალის გამოცემა.

1969 წლიდან მან დაიწყო ჟურნალის გამოსაცემად მომზადება და უწოდა „**უკრაინის მაცნე**“/**უკრაინსკი ვისნიკ**“, ისტორიკოს ვასილ დერევიანსკის აზრით (Деревінський, 2016), მან ეს ჟურნალი გახადა ერთგვარ მემკვიდრედ უკრაინაში პირველი პოპულარული ლიტერატურულ-მხატვრული, სამეცნიერო და სამოქალაქო-პოლიტიკური ყოველთვიური გამოცემისა „უკრაინსკი ვესტნიკ“, რომელიც გამოიცემოდა ხარკოვში 1816-1826 წლებში. მისი ინიციატორი იყო ხარკოვის უნივერსიტეტის პროფესორი – ი. სრეზნევესკი, რედაქტორ გამომცემელი კი ე. ფილომაფიტსკი. ვიაჩესლავ ჩორნოვილმა თავის ჟურნალს წინ წაუძღვარა მკითხველისთვის სხვა წყაროებიდან ხელმძღვანელობელი ინფორმაცია უკრაინაში წინააღმდეგობის მოძრაობის შესახებ. ჟურნალი ვრცელდებოდა სამიზნეობის გზით.

თითქმის ყველა მკვლევარი ერთ აზრზეა და ზოგადი შეფასებაც ასეთია – უშიშროების სამსახურებს ახალგაზრდა ინტელიგენციის ბრალდებად მიაჩნდათ, რომ მათ ჰქონდათ ნაციონალისტური შეხედულებები, რომ ისინი ცდილობდნენ საზოგადოება დაერწმუნებინათ, რომ კომუნისტური პარტიის პოლიტიკა კულტურის (და კერძოდ, ნაციონალური კულტურების) საკითხში ეწინააღმდეგებოდა ხალხის ინტერესებს.

ეს ეპოქა განსაკუთრებულად მნიშვნელოვანია თანამედროვე უკრაინის ისტორიაში, რომლის შესახებ კვლევები ბოლო პერიოდში სულ უფრო ინტენსიური ხდება, რასაც ადასტურებს ამ მიმართულებით შექმნილი ნაშრომების დიდი რაოდენობა. ამ მიმართულებით ერთ-ერთი უახლესი ნაშრომია 2023 წელს რადომირ მოკრიკის ფუნდამენტური მონოგრაფია „**ბუნტი იმპერიის წინააღმდეგ: უკრაინელი სამოციანელები**“. ნაშრომი ამ მნიშვნელოვან ეპოქას უამრავი ახალი ფაქტითა და მათ შესახებ ინტერპრეტაციით ხდის მიმზიდველს ნაციონალიზმისა თუ პოსტკოლონიური კვლევებისთვის. რადომირ მოკრიკის (2023, გვ. 388-389) ინფორმაციით 1965 წლის შუა რიცხვებისთვის უკრაინელი ინტელიგენციას აღმოუჩინეს აკრძალული ლიტერატურა, ე.წ. სამიზნეობის ლიტერატურა, რომელიც „*ასე თუ ისე, ექვემდებარებოდა კულტურული კოლონიალიზმის გადა-*

ლახვასა და უკრაინული კულტურაზე საბჭოთა წნეხის გააზრებას, ამ ყველაფერმა კი საბოლოო ასახვა პოვა ივან ძიუბას ნაშრომში „ინტერნაციონალიზმი თუ რუსიფიკაცია?“.

ამრიგად, 1960-იანი წლების მეორე ნახევრიდან „სამიზდატურმა“ ლიტერატურამ პუპულარულობის პიკს მიაღწია, თავისი გავრცელების მასშტაბებითა და მკითხველთა წრეებში პუპულარულობის თვალსაზრისით. ცხადია, ამ პროცესის სამართავად და აღმოსაფხვრელად მიმართული იყო არაერთი სადამსჯელო ღონისძიება. როგორც სპეციალური სამეცნიერო ლიტერატურიდან ირკვევა (Онеприц, 2010) 1965 წლისათვის ჩატარებული სამმეზრო ღონისძიებების შედეგად გამოვლინდა სამიზდატების ცენტრები უკრაინის რამდენიმე დიდ ქალაქში – კიევში, ლვივში, ტერნოპილში, ლუცკში, ივანო-ფრანკივსკში, ჟიტომირში და სხვ. ათეულობით და ასეულობით მანქანაზე ნაბეჭდი მასალა და შესაბამისი ტექნიკა (გვ.118). 1960-იანი წლებიდან „სამიზდატური“ გამოცემები უკრაინაში ერთ-ერთი მთავარი ფორმა გახდა აკრძალული ლიტერატურისა. 1965 წელს როცა დაიწყო პოლიტიკური და სისხლისსამართლებრივი დევნა დისიდენტებისა, უშიშროების სამსახურებმა ათეულობით ინტელექტუალი სწორედ სამიზდატებთან კავშირის გამო გაასამართლა.

დისიდენტური მოძრაობის დაწყების თარიღად უმეტეს წყაროსა და სამეცნიერო ლიტერატურაში მაინც მიჩნეულია 1965 წლის სექტემბერი, როცა კიევში გაიმართა ცნობილი უკრაინელი მწერლის მიხაილო კოციუბინსკის ნაწარმოების მიხედვით სერგო ფარაჯანოვის საკულტო ფილმის, „მივიწყებულ წინაპართა ჩრდილები“ პრემიერა. როგორც ისტორიიდანაა ცნობილი, ფილმის პრემიერამდე ლიტერატურის კრიტიკოსმა და იმ დროის ერთ-ერთმა გამორჩეულმა ინტელექტუალმა, ივან ძიუბამ, საჯაროდ ამხილა ხელისუფლება მასობრივ დაპატიმრებებში. თითქოს პარადოქსულია, მაგრამ სწორედ ამ მოძრაობის მხარდამჭერად ჩანს უკრაინელი მწერალი, საბჭოთა ხელისუფლების ფავორიტი, ოლეს გონჩარი. სწორედ ამ ისტორიულ-კულტურულ კონტექსტს დაემთხვა ოლეს გონჩარის რომანის, „ტადრის“ გამოსვლა.

ანტისაბჭოთა უკრაინული ემიგრანტული ლიტერატურული კრიტიკა „ტადრის“ შესახებ

რომანის შესახებ არაერთგვაროვანი მოსაზრებები და დამოკიდებულებები გაჩნდა არამხოლოდ საბჭოთა უკრაინაში, არამედ მის ფარგლებს გარეთაც. ერთ-ერთი უპირველესი, ვინც ნაწარმოების გამოსვლას მიაქცია ყურადღება და გამოეხმაურა, ეს იყო ემიგრანტი მეცნიერი იური ბოიკო-ბლოხინი. 1968 წლის 9 ოქტომბერს, გერმანულ პრესაში, კერძოდ, „Frankfurter Allgemeine Zeitung“ - ში დაბეჭდა საინტერესო სტატია სათაურით „დამწვარი რომანი“. მასალა ბოლო წლებამდე უცნობი იყო, მხოლოდ 2018 წელს, მწერლის დაბადებიდან 100 წლისთავისადმი მიძღვნილ ავტორიტეტული სამეცნიერო ჟურნალის „სიტყვა და დრო“ №4 საიუბილეო ნომერში მისი შემოქმედების თანამედროვე მკვლევარმა, ოლჰა ტეტერინამ გამოაქვეყნა. ოლჰა ტეტერინა აფასებს წერილის პათოსს, მიიჩნევს, რომ „იური ბოიკო-ბლოხინი იზიარებს და განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს ტოტალიტარული წნეხის ფაქტორს, რომელმაც ნაციონალური ღირებულებების – ენის, კულტურისა და სულიერების დევალვაცია გამოიწვია“ (Тетеріна, 2018).

ბოიკო-ბლოხინის გერმანიაში გამოქვეყნებული წერილი მართლაც ბევრი თვალსაზრისითაა მნიშვნელოვანი. მასში აღწერილია საბჭოთა ტოტალიტარიზმის მიერ უკრაინისთვის მიყენებული ზიანი და სხვ. ყურადღებას იქცევს სტატიაში მოხმობილი მეტად საყურადღებო ინფორმაცია 60-იანელთა თაობისა და მათ წინააღმდეგ საბჭოთა რეპრესიების შესახებ. სტატიაში იგი აღნიშნავს, რომ დასავლეთში, ევროპულმა საზოგადოებამ, ცოტა რამ თუ იცოდა უკრაინაში მიმდინარე/არსებული ინტელექტუალური კონფლიქტისა და მისი მასშტაბების შესახებ. ასეთ ინტელექტუალებად იგი მოიხსენიებს სამოციანელთა თაობის საკულტო პოეტებს – ლინა კოსტენკოს, ვიტალი კოროტიჩს, ივან დრაჩსა და სხვ. იგი ეხება მათი შემოქმედების ფილოსოფიურ- ესთეტიკურ საფუძვლებს და მიაჩნია, რომ მათი ესთეტიკა არ არის თანხმობაში ნორმატიულ სახელმწიფო კულტურულ პოლიტიკასთან. იგი ასევე გადაკვრით ახსენებს არალეგალური ლიტერატურის ფენომენს, ე.წ. სამიზდატებსაც... ემიგრაციაში მყოფი მეცნიერი გერმანულენოვან მკითხველს აცნობებს, რომ საჯარო

სასამართლო განხილვაზე ბანაკებში გადასახლება მიუსაჯეს 200-ზე მეტ უკრაინელ მწერალს, მეცნიერს და კულტურის მუშაკს. ბლოხინის ცნობით (Бойко-Блохин, 2018), უკრაინელი ინტელიგენციის ერთმა ნაწილმა მთავრობას მიმართა პეტიციით, რომ გაეთავისუფლებინათ დაკავებულები, პეტიციაზე ხელმომწერთა შორის ყოფილა ოლეს გონჩარც (1968, გვ. 32-34). ეს იმ დროისათვის უზარმაზარი გამბედაობა იყო გონჩარცის პოზიციაზე მყოფი შემოქმედისათვის. როგორც უკვე აღინიშნა, მას ამ დროისათვის უკვე აქვს მიღებული უმაღლესი სახელმწიფო პრემიები, მათ შორის 1964 წელს რომანისთვის „ტრონკა“, ლენინური პრემია. შეიძლება ითქვას, რომ ოლეს გონჩარც ამ პერიოდისათვის ხელისუფლების ფავორიტ მწერლად მიიჩნეოდა. სამოციანელებისთვის ასეთი ღია მხარდაჭერა კი ცოტა მოულოდნელი უნდა ყოფილიყო ასეთ პოზიციაში მყოფი პოეტისაგან.

ნაწარმოების კომპოზიციის შესახებ იური ბოიკო-ბლოხინი წერს (Бойко-Блохин, 2018, გვ. 33-34), რომ „რომანს არ აქვს მკაფიო დასაწყისი, იგი ჩაკარგულია საუკუნეთა სიღრმეში და არ აქვს დასასრული, უცნობია დაანგრევენ თუ არა ტაძარს. მაგრამ ხალხს კი სჯერა თავიანთი წარსულისა და მომავლის ურღვევობის, რომ ისინი ასეთი წარსულიდან მოდიან... საბოლოო ჯამში, მეცნიერის დასკვნით, „ოლეს გონჩარცის „ტაძარი“ უკრაინაში არალეგალური ლიტერატურის შემადგენელი ნაწილია“.

მეოცე საუკუნის უკრაინული ემიგრაციის ისტორიაში სრულიად გამორჩეული ადგილი უკავია ცნობილ მეცნიერსა და საზოგადო მოღვაწეს, ლინგვისტს და კულტუროლოგს, იური შეველოვს (იური შერეხს), რომელსაც თანამედროვე მკვლევრები (თ. ჰუნდოროვა), „პრინციპულად ანტი-საბჭოთა და გამოკვეთილად ევროპელ პერსონად მოიხსენიებენ“, რომ „ევროპეიზმი – მისი შემოქმედების უცვლელი ტრადიციაა“. იხსენებს რა მასთან შეხვედრებსა და ურთიერთობას კოლუმბიის უნივერსიტეტში, თამარა ჰუნდოროვა, მეტად საინტერესო დეტალზე ამახვილებს ყურადღებას ერთ-ერთ ინტერვიუში. მკვლევრის ინფორმაციით აშშ-ში, სადაც შეველოვი მრავალი წლის განმავლობაში ცხოვრობდა, იგი პრინციპულად არ უყურებდა ამერიკულ ფილმებს და მუდმივად დადიოდა ამერიკაში ევროპული კინოს ფესტივალზე. თამარა ჰუნდოროვა, როგორც ლიტერატურის თეორიის აღიარებული მკვლევარი, მისი შემოქმედების შეფასებისას აღნიშნავს, რომ „შეველოვის ესეისტიკა პრინციპულად ანტიპროვინციულია, იგი ატარებს მოდერნული ევროპის ღირებულებებს და სურდა, ასეთივე ყოფილიყო უკრაინა. მისი გაგებით უკრაინას უნდა გადაეღება კოლონიური მალოროსიული პრივილეგიალიზმი. ევროპულ კულტურაში ყოფნა იყო მისი როგორც პიროვნული, ისე ნაციონალური თვითცნობიერება“¹. ეს საკმარისი არგუმენტია, თუ რატომ გახდა იური შეველოვი საბჭოთა უკრაინაში წარუმატებლობისთვის განწირული.

მეოცე საუკუნის უკრაინული მწერლობის ისტორიაში იური შეველოვსა და ოლეს გონჩარცს შორის არსებული კონფლიქტსა და პრინციპულ ანტაგონიზმს ერთ-ერთი გამორჩეული ადგილი უკავია. ემიგრაციაში მყოფი მეცნიერი მწვავედ აკრიტიკებდა ოლეს გონჩარცს სხვა დანარჩენ უკრაინელ საბჭოთა მწერლებთან ერთად. როგორც მოგვიანებით გაირკვა, ოლეს გონჩარცის თავის მხრივ, სასტიკი წინააღმდეგი ყოფილა იური შეველოვისთვის მიენიჭებინათ უკრაინის უზენაესი ლიტერატურული ჯილდო – შევჩენკოს სახელობის ლიტერატურული პრემიის ლაურეატობა. ჰარვარდის უნივერსიტეტის პროფესორი გრიგორი გრაბოვიჩი რადიო თავისუფლების უკრაინული ბიუროსთვის მიცემულ ინტერვიუში აღნიშნავს, „რომ „ტავრიისთვის“ დაწერილი შეველოვის კრიტიკული სტატია ჯერ კიდევ არაა ცნობილი, რომელმაც ემიგრაციაში დიდი ინტერესი გამოიწვია“... მისი კრიტიკული მოსაზრებები გონჩარცისთვისაც კი გვიან გახდა ცნობილი², გონჩარც და შეველოვი დამოუკიდებელ უკრაინაში შეხვდნენ უკრაინისტების მსოფლიო კონგრესზე ერთმანეთს. როგორც ამ შეხვედრას იხსენებს ჟურნალისტი ვიტალი აბილცოვი, გონჩარცმა ჯერ კიდევ არ იცოდა იმ დროს თუ რას წერდა მის შესახებ ცნობილი მეცნიერი. მოგვიანებით უკრაინელი მწერალი თავის უბის

¹ «Юрий Шевелев был человеком принципиально антисоветским» Интервью С Тамарой Гундоровой. Газета «День» №239, (2014), 19 декабря. <https://m.day.kyiv.ua/ru/article/ukraincy-chitayte/yuriy-shevelev-byi-chelovekom-principialno-antisovetskim>

² Конфлікт між Юрієм Шевельовим (Шерехом) і Олесем Гончарем <https://www.radiosvoboda.org/a/890416.html>

წიგნაკში წერდა, რომ შეველოვს მის შემოქმედებასთან დაკავშირებით პათოლოგიურად გაბოროტებული დამოკიდებულება ჰქონდა. უცნაურია, მაგრამ როგორც აღნიშნავენ, გონჩარის სიცოცხლის ბოლომდე მას თავის მასწავლებლად მიიჩნევდა.

ისევე როგორც სხვა საბჭოთა მწერლების შემოქმედებას, ოლეს გონჩარის შემოქმედებასაც შეველოვი საბჭოთა უკრაინულ მწერლობას მიაკუთვნებდა და მის მთავარ ნაკლად კულტურის დაკარგვა მიაჩნდა. „ტავრია“ ამორფული ნაწარმოებად მიაჩნდა სტილისა და კომპოზიციის მიხედვით სტატიკურად „უკრაინული ლიტერატურის შენაძენი და დანაკარგები (ოლეს გონჩარის „ტავრიის“ გამოსვლის შესახებ), ამ წერილში შეველოვმა გონჩარის ნაწარმოების მაგალითზე განაზოგადა უკრაინული საბჭოთა ლიტერატურის უნაყოფობა.

მიუხედავად, რომან „ტაძრის“ საერთო აღიარებისა როგორც უკრაინულ მკითხველებსა და მწერალთა წრეებში, ისე დიასპორაშიც, იური შეველოვი არ იზიარებდა ამ პათოსს. ერთ-ერთ წერილში იგი აღნიშნავდა (Шевелов, 2021), რომ „ტაძარი“ უკრაინაში დიდ მოვლენად იქცა, თუმცა დანარჩენი სამყაროსთვის ის არაფერს არ წარმოადგენს, მაშინდელი ჩვენი ლიტერატურის ტრაგედია ის იყო რომ ღია კარს ამტვრევდა, ღია კარის მტვრევა იყო „ტაძრის“ გარშემო ატეხილი ამბებიც (გვ. 790). დიდი ალბათობით, ეს გამოწვეულია პიროვნული მიუღებლობით და შეველოვის სუბიექტური განწყობებით, რაც რომანის მხატვრულ ღირებულების შეფასებაზეც სუბიექტურად აისახა.

ცნობილია, რომ ტექსტის აქტუალურობას მნიშვნელოვნად განაპირობებს ტექსტისა და მკითხველის ურთიერთმიმართების პარადიგმა. მხატვრული ნაწარმოების აღქმის შესახებ ლიტერატურის თეორიაში დამკვიდრებული მოსაზრების თანახმად:

„ლიტერატურული ნაწარმოები სამი ქრონოტოპული მოდელის ფარგლებში ფუნქციონირებს: ავტორისეული, მხატვრული და მკითხველისეული.... მაშასადამე, მეტად მნიშვნელოვანია ავტორისა და მხატვრულ ქრონოტოპთან მკითხველისეული ქრონოტოპის მიმართებათა გამოვლენა. ამავე თეორიის მიხედვით „აღქმის პროცესი ითვალისწინებს როგორც ტექსტის, ისე მკითხველის ინდივიდუალურ თავისებურებებს, რის გამოც მხატვრული ქმნილება პერცეფციული დრო-სივრცის განსხვავებულ ვარიაციებს იწვევს... შესაბამისად აღქმის არაერთგვაროვნება გამოწვეულია აღქმელი სუბიექტის პერცეფციული დრო-სივრცული შრეების არაერთგვაროვანი ლავირებით“ (რატიანი, 2010, გვ. 264-265).

დღეს პერცეფციული ქრონოტოპის ცვლილებასთან ერთად იცვლება როგორც მკითხველის, ასევე კრიტიკოსთა დამოკიდებულებებიცა და შეფასებებიც. მიუხედავად ათეულობით სამეცნიერო-კრიტიკული ლიტერატურისა, რომლის ყველაზე მნიშვნელოვანი წყაროები აღნიშნულ კვლევაში შესწავლილია, საჭიროდ მივიჩნიე იმ ინფორმაციებისა და ქრონოტოპის ტრანსფორმაციების ცვლილება თვისებრივი კვლევის საფუძველზე. კვლევა ჩატარდა წერილობითი ინტერვიუს სახით ძირითადი ინფორმანტებთან (Key informants interview). აღნიშნული კვლევის მიზანი იყო წარმოადგინო რომანის შესახებ ის დამოკიდებულებები და ისტორიები, რომელიც არ გვხვდება სპეციალურ ლიტერატურაში, ინფორმანტებთან ინტერვიუმ ასევე უნდა აჩვენოს, თუ როგორია ოლეს გონჩარის ამ რომანის შესახებ მეცნიერთა დამოკიდებულება ევროპულ მეცნიერებასა და კურიკულუმებში. კვლევის მონაწილეები არიან – **რაულ ჩილაჩავა**, ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, აკადემიკოსი. ცნობილია მისი კონტაქტები უკრაინულ მწერლობასთან, მისი სრულიად უნიკალური წვლილი უკრაინული ლიტერატურის ისტორიაში. ამ კვლევაში მისი მონაწილეობა სწორედ იმ ფაქტორითაა მნიშვნელოვანი, რომ იგი სწორედ იმ დროს ჩავიდა კიევში სასწავლებლად, როდესაც აღწერილი მოვლენები ვითარდებოდა. ევროპულ უკრაინისტთაგან – კარლის უნივერსიტეტის ფილოსოფიის ფაკულტეტის უკრაინული ლიტერატურის უფროსი ლექტორი, **ტერეზა ჩლანოვა** და **ოლექსანდრ ზაბირკო**, რეგენსბურგის (გერმანია) უნივერსიტეტის სლავისტიკის ინსტიტუტის მეცნიერ-თანამშრომელი.

რაულ ჩილაჩავას შეფასების მიხედვით:

„ტამარი“ მხატვრული თვალსაზრისით ნამდვილად არ არის ოლეს გონჩარის საუკეთესო ნაწარმოები, თუმცა მკითხველთა განსაკუთრებული აღიარება და ყველაზე მეტი უსიამოვნებაც მწერალს სწორედ მან მოუტანა. მე ზუსტად იმ დროს ჩავედი უკრაინაში სასწავლებლად, როცა ეს რომანი გამოვიდა და კარგად მახსოვს ის საყოველთაო აჟიოტაჟი, რაც მას მოჰყვა. კიევის უნივერსიტეტის საერთო საცხოვრებელში, სადაც მაშინ ვბინადრობდი, ხელიდან ხელში გადადიოდა 1968 წლის ჟურნალ „ვიტჩიზნას“ პირველი ნომერი, რომელშიც „ტამარი“ იყო გამოქვეყნებული. სამი თვის წინ ჩასულს, ცხადია რომანის უკრაინულად წაკითხვა და გაგება არ შემეძლო (ეს მოგვიანებით შევძელი), მაგრამ თანატოლების მონაყოლით ვხვდებოდი, რომ მათ მწერლობაში ძალიან მნიშვნელოვანი ნაწარმოები გამოჩნდა. (ჟურნალის მერე რომანი იმავე წელს ორჯერ გამოსცეს კიევის მთავარმა გამომცემლობებმა „დნიპრომ“ და „რადიანსკი პისმენნიკმა“).

მწერლის პოპულარობამ პიკს უწია. სოციალისტური რეალიზმის უმკაცრეს კანონიკურ ჩარჩოში მოქცეულ უკრაინულ პროზას მოულოდნელად შეემატა გაბედული ფილოსოფიური, ერთგვარად მეტაფორულ-სიმბოლისტური რომანი, რომელშიც წამოჭრილი იყო ერის ისტორიული ხსოვნის პრობლემა, რაც საბჭოთა იდეოლოგიებს განსაკუთრებით აშინებდათ. ნაწარმოების მთავარი სულისკვეთება მასწავლებელ ხომა რომანოვიჩის მოკლე ფრაზაში მოექცია ავტორს: „ტამრებს თქვენი სულებისას გაუფრთხილდით, მეგობრებო... ტამრებს სულებისას“. ათეისტურ უკრაინაში კომუნისტი მწერლის ასეთი მოწოდება მოწმენდილ ცაზე მეხის გავარდნას ჰგავდა. სიმართლეს მოწყურებული მკითხველი ხარბად დაეწაფა ტექსტს, რომელშიც არაერთი ზნეობრივი პრობლემა იყო წამოჭრილი. აქ გვხვდებოდა ჭეშმარიტი სიყვარულისა და მშვენიერების ძიებაც, ტექნიკური პროგრესისა და ისტორიული მემკვიდრეობის შეთავსების მცდელობაც და იმაზე ფიქრიც, შესძლებდნენ თუ არა თანამედროვენი ტამრის მსგავსი სრულქმნილების დატოვებას შთამომავლობისთვის.

1968 წლის 3 აპრილს ოლეს გონჩარს 50 წელი უსრულდებოდა. ამ დროისათვის იგი უკვე საყოველთაოდ აღიარებული საბჭოთა კლასიკოსი იყო – ორგზის სტალინური პრემიისა და ლენინური პრემიების ლაურეატი, შევჩენკოს პრემიის ლაურეატი, უკრაინის კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის წევრი, უკრაინის მწერალთა კავშირის თავმჯდომარე, რაც მაშინ მინისტრის თანამდებობას უტოლდებოდა. ნაცნობებმა ძლივს შემიყვანეს სახელმწიფო კონსერვატორიის შენობაში, სადაც მწერლის საიუბილეო საღამო ტარდებოდა. იყო დითირამები, ყვავილები, ოვაციები. მაგრამ სულ მალე სიტუაცია მკვეთრად შეიცვალა. გამოქვეყნდა ლიტერატურის ინსტიტუტის დირექტორის აკადემიკოს მიკოლა შამოტას გამანადგურებელი წერილი, რომელშიც რომანი „ტამარი“ პრაქტიკულად ანტისაბჭოთა, იდეურად მავნე ნაწარმოებად იყო გამოცხადებული. როგორც მერე გაირკვა, მწერლის საწინააღმდეგო კამპანიის უკან იდგა დნეპროპეტროვსკის საოლქო კომიტეტის ყოვლისშემძლე პირველი მდივანი, ლეონიდ ბრეჟნევის მეგობარი ოლექსი ვატჩენკო. რომანის ერთ-ერთ გმირში, რომელმაც მშობელი მამა მოხუცთა თავშესაფარს მიაბარა, მან საკუთარი თავი შეიცნო და გონჩარს ეს მხილება არ აპატია. მწერალს შენიშვნა მისცა თვით ბრეჟნევიც, რაც საკმარისი აღმოჩნდა ნაწარმოების ასაკრძალავად. მისი რუსული თარგმანის გამოქვეყნებაზე უარი თქვა მოსკოვურმა ჟურნალმა „დრუჟბა ნაროდოვ“.

სიმართლეზე თავს ვერ დავდებ, მაგრამ მსმენია, რომ რომანის 50-ათასიანი ტირაჟი დნეპროპეტროვსკში ჩაიტანეს და ვატჩენკოს ბრძანებით დაწვეს. თავად გონჩარი კი მწერალთა კავშირის თავმჯდომარეობიდან გაანთავისუფლეს. პრესაში გამოჩნდა „აღშფოთებულ მშრომელთა“ წერილები, სადაც გმობდნენ მწერლის პოზიციას, აკნინებდნენ მის პროფესიულ ღირსებებს. გონჩარის მეუღლე ვალენტინა დანილოვნა მკითხველებთან ერთ-ერთ შეხვედრაზე მოჰყვა, რომ მწერალს პირად წერილებში შუბლში ტყვიის დახლასაც კი სთავაზობდნენ. ნაფრონტალ ოსტატს ეყო ნებისყოფა, ეს არ გაეკეთებინა, თუმცა ძნელი წარმოსადგენი არაა, რის ფასად დაუჯდა მას ეს ზნეობრივი დევნა. სწორედ ამ დევნის საპირწონედ რომის პაპმა „ტამარი“ ნობელის პრემიაზე წარადგინა, რაც საბჭოთა ხელისუფლებისთვის იმავეს ნიშნავდა, რაც ხარისთვის წითელი ნაჭრის ჩვენება. გონჩარს გამოექმთა უკრაინელ კომუნისტთა თავკაცი პეტრო შელესტი, მაგრამ ვერას გახდა და საბოლოოდ თანამდებობაც დაკარგა. მთელი ოცი წლის მანძილზე გონჩარის რომანი იქცა იატაკქვეშა

ბეტსელერად, შავ ბაზარზე წიგნში ფანტასტიკურ თანხას იხდიდნენ, მისი წასაკითხად თხოვება კი იშვიათი პატივისცემის დასტური იყო. „ტამარა“ დღის სინათლე ხელახლა 1988 წელს იხილა და ხელმისაწვდომი გახდა ფართო მასებისთვის. თუმცა ამ დროს უკვე იმდენი დისიდენტური ლიტერატურა იყო გამოქვეყნებული, რომ მის გამოსვლას, ცხადია, პირვანდელი ეფექტი არ ჰქონია. რატომღაც მეჩვენება რომ ოლეს გონჩარის „ტამრის“ ერთგვარი გამომახილი მოსმის თენგიზ აბულაძის ცნობილ „მონანიებაში“, რომელიც დაუვიწყარი ვერიკო ანჯაფარიძის ბაგეებით გაცხადდა“.

კვლევისთვის მნიშვნელოვნად მიგვაჩნია რომანის შესახებ ევროპული უკრაინისტიკის დამოკიდებულების გამოკვეთაც.

კარლის უნივერსიტეტის უფროსი ლექტორი, ჩეხი უკრაინისტი, **ტერეზა ჩლანოვა**, ინტერვიუში აღნიშნავს: „რომ ნაწარმოების პერსპექტიულობასა თუ აქტუალურობას შეიძლება განსაზღვრავდეს ტექსტი, როგორც ეპოქის დოკუმენტი, რომელიც ირეკლავს სამოციანი წლების კულტურულსა და საზოგადოებრივ კლიმატს. ეს არის ნაწარმოები, რომელმაც თავისი გამოსვლის დროისათვის გაააქტიურა ბრძოლისა და ნაციონალური იდენტობის პრობლემები. მე ვშიშობ, რომ ამ კონტექსტის გარეშე, მკითხველისთვის შეიძლება დიდად საინტერესო არც კი აღმოჩნდეს ნაწარმოები“.

ტერეზა ჩლანოვა აღნიშნავს, რომ ჩეხეთში მის შესახებ დაინტერესება ფაქტობრივად ნულის ტოლია, თუკი ვინმემ რამე იცის ამ ტექსტის შესახებ, ისიც მხოლოდ პროფესიონალთა წრეებში, ხოლო კურიკულუმებში ეს ტექსტი, როგორც სასწავლო მასალა, შეტანილი არ არის. მისი ინფორმაციით, უნივერსიტეტებში უკრაინისტიკის მიმართულებებზე გონჩარი ცნობილია, როგორც „მედროშენის“ ავტორი, ხოლო „ტამრის“ შესახებ მხოლოდ რამდენიმე წინადადებით და ისიც სამოციანი წლების ანალიზისას.

რეგენსბურგის უნივერსიტეტის მეცნიერ თანამშრომელი, **ოლექსანდრ ზაბირკო**, ინტერვიუში რამდენიმე საგულისხმო ფაქტს უსვამს ხაზს. მისი შეფასებით თანამედროვე მკითხველის დამოკიდებულებაზე მეტყველებს ის ფაქტი, რომ რომანი უკრაინის თითქმის ყველა ონლაინ წიგნის მაღაზიის გვერდზეა, რაც იმას უნდა ნიშნავდეს რომ მას ჯერ კიდევ კითხულობენ. იგი იხსენებს თავისი თაობის დამოკიდებულებას 1990-იანი წლების უკრაინაში, და ასევე იმას თუ როგორ ასწავლიდნენ ამ დროს სკოლებში ნაწარმოებს. 90-იანი წლების უკრაინულ სკოლებში რომანი ფასდებოდა „ეროვნული აღორძინების“ სიმბოლოდ.

ევროპულ უკრაინისტიკაში რომანის შესახებ იგიც ნეგატიურ ინფორმაციას იძლევა და აღნიშნავს: „მე პირადად არც კი ვიცი ევროპაში სასწავლო პროგრამა, რომელშიც შეტანილია „ტამარი“, თუმცა ეს არ არის თავად რომანის პრობლემა, ეს, ჩემი აზრით, ევროპაში სრულფასოვანი უკრაინისტიკის არარსებობას უნდა ნიშნავდეს. ევროპაში, და კონკრეტულად გერმანიაში, უკრაინული ლიტერატურა, როგორც წესი შეისწავლება სლავური ლიტერატურების კონტექსტში, რის გამოც კურიკულუმები დროის თვალსაზრისით შეზღუდულია და იქ გვხვდება ან კლასიკოსების (ტარას შევჩენკო, ლესია უკრაინკა) ან თანამედროვე ავტორთა ნაწარმოებები. კვლევების თვალსაზრისით ზაბირკო ასახელებს ცნობილი იტალიელი უკრაინისტის, სიმონე ატილიო ბელეცას მონოგრაფიას „The Shore of Expectations. A cultural Study of the Shistdesiatniky. Edmonton: Canadian Institute of Ukrainian Studies Press“ (2019), რომელშიც მთელი თავი ეძღვნება „ტამარს“.

თანამედროვე პოსტკოლონიურ კვლევებში საბჭოთა და პოსტსაბჭოთა გამოცდილების ჩართვა სულ უფრო მიზანმიმართული და თანმიმდევრული ხდება. საბოლოოდ დამკვიდრებულია საბჭოთა პერიოდის გაიგივება კოლონიურ, ხოლო პოსტსაბჭოთა ეპოქის – პოსტკოლონიურ პერიოდად, რომელიც ატარებს როგორც უნივერსალურ ისე სპეციფიკურ მარკერებს. კლასიკურ პოსტკოლონიურ კვლევებში (Gandhi, 1998) ნაციონალიზმის საკითხი მნიშვნელოვან ადგილს იკავებს (გვ.102-122). მიგვაჩნია, რომ საბჭოთა კოლონიური ეპოქისა და ნაციონალური ნარატივის მიმართებაში განხილული ეპოქა ერთ-ერთი მნიშვნელოვანია თავისი მასშტაბებითა და შედეგებით.

მამასადამე, ოლეს გონჩარის რომანი „ტამარი“ ჯერ კიდევ ელის ევროპელ მკითხველსა და მკვლევარებს. რომანის აკრძალული ტირაჟიდან ერთი ეგზემპლარი (Гончар, 1968) ინახება საქარ-

თველოში, პროფესორ ოთარ ბაქანიძის პირად არქივში სამახსოვრო წარწერით „შესანიშნავ საქართველოსა და მის ღირსეულ შვილს – ოთარ ბაქანიძეს. ძმური გრძნობებით. ოლეს გონჩარი, 17/V/1968. კიევი“.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- კვანტალიანი, გ. (2005). ოლეს გონჩარის შემოქმედება ქართულ-უკრაინულ ლიტერატურულ ურთიერთობათა კონტექსტში. ფილოლოგიის მეცნიერებათა კანდიდატის სამეცნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად წარმოდგენილი დისერტაცია. თბილისი: თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა.
- რატიანი, ი. (2010). ტექსტი და ქრონოტოპი. თბილისი: თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა.
- წიფურია, ბ. (2010). ტოტალიტარული და ნაციონალური კულტურული მოდელები, როგორც ბინარული ოპოზიციები. ტოტალიტარიზმი და ლიტერატურული დისკურსი. მე-20 საუკუნის გამოცდილება. თბილისი: ლიტერატურის ინსტიტუტის გამომცემლობა.
- Gandhi, L. (1998). Postcolonial theory. A critical introduction. New York: Columbia University Press.
- Бойко-Блохин, Ю. (2018). Спалений роман. „Собор“ Олеся Гончара. Література з України. Слово і час, науково-теоретичний журнал, 4(688), Квітень.
- Гончар, О. (1968). Собор. Київ: Радянський письменник.
- Деревінський, В. (2016). „В'ячеслав Чорновіл. Дух, що тіло рве до бою“. Харків: Vivat publishing.
- Екельчик, С. (2010). История Украины. становление современной наций. Авторизованный перевод с английского Николая Климчука. Киев: „К.И.С.“, ММХ.
- Жулинський, М. (2018). Світло віри Олеся Гончара (Роздуми з нагоди 100-річчя від дня народження). Слово і час, науково-теоретичний журнал, 4(688) Квітень.
- Ковалів, Ю. (2018). Олес Гончар. Літературні силуети. Слово і час, науково-теоретичний журнал, 4 (688) Квітень.
- Мокрик, Р. (2023). Бунт проти імперії: українські шістдесятники. Київ: Видавництво Івана Малковича „А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА“.
- Наєнко, М. (2008). Художня література України. Від міфів до модерної реальності. Київ: Видавничий центр „Просвіта“.
- Обертас, О. (2010). Український самвидав. Літературна критика та публіцистика (1960-і початок 1970-х років). Київ: „Смолокип“.
- Тетеріна, О. (2018). Роман, який не вдалося „спалити“ (До питання рецепції „Собору“ Олеся Гончара). Слово і час, науково-теоретичний журнал, 4(688) Квітень.
- Шевелов, Ю. (2021). Я – мене – мені... і довкруги. Спогади в Європі. Харків – Нью-Йорк: Видавець Олександр Савчук.

Reference:

- K'vant'aliani, G. (2005). Oles Goncharis shemokmedeba kartul-uk'rainul lit'erat'urul urtiertobata k'ont'ekst'shi. [Oles Honchar in the context of georgian-ukrainian literary relations.]. Pilologiis metsneirebata k'andidat'is sametsniero khariskhis mosap'oveblad ts'armodgenili disert'atsia. Tbilisi: Tbilisis sakhelmts'ipo universit'et'is gamomtsemloba.
- Rat'iani, I. (2010). T'ekst'i da kronot'op'i. [Text and Chronotope]. Tbilisi: tbilisis sakhelmts'ipo universit'et'is gamomtsemloba.
- Ts'ipuria, B. (2010). T'ot'alit'aruli da natsionaluri k'ult'uruli modelebi, rogoris binaruli op'ozitsiebi. T'ot'alit'arizmi da lit'erat'uruli disk'ursi. Me-20 sauk'unis gamotsdileba. [Totalitarian and National Cultural Models, as Binary Oppositions. Proceedings of International Scientific Conference "Totalitarianism and Literary Discourse 20th century experience"]. Tbilisi: lit'erat'uris inst'it'ut'is gamomtsemloba.
- Gandhi, L. (1998). Postcolonial theory. A critical introduction. New York: Columbia University Press.
- Boyko-Blokhyn, YU. (2018). Spaleny roman. „Sobor“ Olesya Honchara. Literatura z Ukrayiny. [A burned novel. "Cathedral" of Oles Honchar. Literature from Ukraine]. Slovo i chas, naukovo-teoretychnyy zhurnal, 4(688), Kvitent'.

- Derevins'kyi, V. (2016). „V'yacheslav Chornovil. Dukh, shcho tilo rve do boyu“. [“Vyacheslav Chornovil. The spirit that tears the body to battle”]. Kharkiv: Vivat publishing.
- Ekel'chuk, S. (2010). Ystoryya Ukrainy. stanovlenye sroemennoy natsyy. Avtoryzovanyy perevod s anhlyyskoho Nykolaya Klymchuka. [Ukraine. Birth of a Modern Nation. Translation N. Klymchuk]. Kyev: „K.Y.S.“, MMKH.
- Honchar, O. (1968). Sobor. [The Cathedral]. Kyiv: Radyans'kyi pys'mennyk.
- Kovaliv, Yu. (2018). Oles Honchar. Literaturni syluety. [Oles Honchar. Literary Silhouettes]. Slovo i chas, naukovy-teoretychnyy zhurnal, 4 (688) Kviten'.
- Mokryk, R. (2023). Bunt proty imperiyi: ukrayins'ki shistdesyatnyky. [Revolt Against The Empire: Ukrainian Sixties]. Kyiv: Vydavnytstvo Ivana Malkovycha „A-BA-BA-HA-LA-MA-HA“.
- Nayenko, M. (2008). Khudozhnya literatura Ukrainy. Vid mifiv do modernoyi real'nosti. [Ukrainian Literature. From Myths to Modern Reality]. Kyiv: Vydavnychyy tsentr „Prosvita“.
- Obertas, O. (2010). Ukrayins'kyi samvydav. Literaturna krytyka ta publytsystyka (1960-i pochatok 1970-kh rokiv). [Ukrainian Samizdat. Literary criticism and journalism (1960s and early 1970s)]. Kyiv: „Smoloskyp“.
- Shevelov, YU. (2021). YA – mene – meni... i dookruhy. Spohady v Yevropy. [Memories from Europe]. Kharkiv – N'yu-York: Vydavets' Oleksandr Savchuk.
- Teterina, O. (2018). Roman, yakyy ne vdalosya „spalyty“ (Do pytannya retseptsiyi „Soboru“ Olesya Honchara). [Novel That Was Set on Fire but Never Bunt Down (on Reception of "The Cathedral" by O. Honchar)]. Slovo i chas, naukovy-teoretychnyy zhurnal, 4(688) Kviten'.
- Zhulyns'kyi, M. (2018). Svitlo viry Olesya Honchara (Rozdumy z nahody 100-richchya vid dnya narodzhennya). [The light of faith of Oles Honchar (Reflections on the occasion of the 100th anniversary of his birth)]. Slovo i chas, naukovy-teoretychnyy zhurnal, 4(688) Kviten'.